

ПАТРІОТИЗМ У ВИЗНАЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917-1921 РР.

Актуальність. На сучасному етапі розвитку українського суспільства відродження патріотизму визначається найважливішою умовою збереження основ української державності. Формування патріотизму є одним з найважливіших чинників розвитку демократичного суспільства.

В полі представленого дослідження патріотизм виступає як соціально-історичне явище, яке в різні історичні епохи має конкретні дефініції. Неоднозначність тлумачення патріотизму пояснюється тим, що воно лежить в площині людських почуттів. В свою чергу, на людські почуття накладає відбиток виховання в родині, загальні емоційні тенденції епохи, яка формує відповідне світобачення особи [1, с. 13]. Отже кожна людина, а тим більше соціальна група, має свої специфічні інтереси, і цим визначається її розуміння патріотизму.

Мета. Предметом нашого дослідження виступає українська еліта та її рефлексії стосовно українського патріотизму. За словами Т. Еріксена «У більшості випадків нація розпочинається як явище, породжене елітою суспільства». Саме тому розглядаємо українську еліту, як провідника та творця національної ідеї. Отже метою роботи є висвітлення суті та наповнення поняття «патріотизму» представниками української еліти. А також визначення інтегративних характеристик патріотизму, які відповідають сьогоденню.

Історіографія. Проблематику патріотизму в сучасній науці підіймали такі дослідники, як Р. Гула, В. Калабська, В. Кротюк, Г. Турченко [2]. Як справедливо зазначає В. А. Кротюк [3, С. 53], роль і значення патріотизму зростають саме на різких зламах історії, одним з яких безумовно можна вважати події 1917-1921 рр. в Україні. Безцінним джерелом для дослідження

обраної теми виступають щоденники, листи та загалом епістолярна спадщина сучасників революційних подій.

Чи не найбільший масив спогадів залишив по собі Є. Х. Чикаленко. У нього зустрічаємо визначення «свідомий», «палкий», «гарячий» патріот, які несуть в особі емоційну наповненість. Євген Чикаленко не був безпосереднім учасником національно-визвольних змагань, проте був їх пильним спостерігачем.

Поширеною ознакою патріотизму було *вживання української мови у повсякденному житті*. Незважаючи на те, що дія Емського указу була скасована ще 1905 р., проте більшість міського населення залишалось російськомовним. В той час, як українська мова продовжувала носити ознаку провінційності та села.

Є. Чикаленко визнає яскравими ознаками патріотизму *знання власної історії та культури*, поваги до неї. В його записах зустрічаємо «...обидва вони почали розмовляти зі мною чистою українською мовою, навіть з домішками літературних слів. Виявилось, що кондуктор, член «Просвіти» і гарячий український патріот. Обидва вони добре знайомі з нашою літературою та історією, навіть один з них має «Історію України» Аркаса, а «Кобзаря» та ще й повного, мають обидва» [4, с. 286].

Опору державності в буремні революційні часи Євген Чикаленко вбачав у представниках свого кола, а саме серед великих землевласників. Оскільки для них захист своєї Батьківщини та власних маєтків від наступу більшовиків був питанням виживання, то їх патріотизм видавався для автора найбільш мотивованим [5, с. 38].

В цілому Є. Чикаленко демонструє пошану до *патріотизму дієвого* та самовідданого, коли задля любові до Батьківщини ладен піти на жертви та власні обмеження. Така життєва філософія була притаманна і самому Євгену Чикаленку, якому належить відоме висловлювання про те, що не складно бути патріотом на словах «до глибини душі», складніше бути патріотом «до глибини кишені».

Іще один помітний представник національної еліти В. Винниченко нерідко вживає «патріотизм» у негативному забарвленні, характеризуючи здебільше не відчуття любові до рідної землі, а скоріше *політичне кредо* окремих персонажів політичної арени. Маючи поетичний хист В. Винниченко у своїй праці «Відродження нації» не жаліє прикметників надаючи визначення: «казений ура-патріотизм», «патріотизм злочинний», «патріотизм урядового пирога», «кулуарно-нафтяний і зрадницький патріотизм». Патріотичні почуття, на думку Винниченка могли ставати своєрідним інструментом у політичній боротьбі. Знаходимо, «коли гетьмансько-німецьким міністром внутрішніх справ став московський адвокат І. Кістяковський...він так ловко вдавав патріотизм, що деякий час багато з українців вірили йому й навіть уважали за щирого оборонця національних українських здобутків. Цей "патріотизм" поміг цьому аферистові пробратись на посаду спочатку державного секретаря, а потім і міністра внутрішніх справ» [6, с. 208]. Такі випадки зловживань могли статися за умови, коли український патріотизм був не лише формою спротиву існуючому ладу, як за царських часів, а вагомою цінністю для влади і громадян. Саме завдяки тому, що патріотизм підвищив цінність у суспільстві, він став предметом політичних спекуляцій. Така зміна цінностей відбулась та стала можливою саме на хвилі революційних подій.

Справжній патріотизм В. Винниченко сприймає як *абсолютну любов до своєї Батьківщини*, універсум любові. Його Винниченко, як справжній соціаліст, приписує «народним масам», які носять дійсний патріотизм та суть характеру української нації.

Інший лідер та провідник національного руху В. Липинський, як монархіст, наголошує, що патріотизм – це *вірність державі та відповідальність перед її законами*, вказуючи на те, що справжній патріот має оволодіти політичними чеснотами, такі як «вірність, твердість, сильновольність, дисципліну, пошану для своєї традиційної влади (монархізм), загалом кажучи, лицарськість – тобто політичні вартості». Таким чином він

ставити за першооснову патріотизму найвищу цінність – державу [7, с. 745-746].

Отже підсумуємо, що визначення патріотизму для лідерів національного руху було тісно пов'язане із політичними вподобаннями. Цей факт є передбачуваним, якщо ми приймемо за основу, що поняття «патріотизму» лежить у площині людських емоцій. В роки революції патріотизм, як політичне кредо набув певних зловживань та негативного забарвлення, що свідчить на користь підвищення його цінності та авторитету в українському суспільстві. В той же час відмітимо, що більшість із зазначених визначень патріотизму мають актуальність і в нашу сучасність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Плампер Я. Эмоции в русской истории / Я. Плампер // Российская империя чувств: подходы к культурной истории эмоций. Сб. статей / Под ред. Я. Плампера. – М., 2010. – С. 11-37.
2. Гула Р.В. Національна ідея як основа патріотизму української нації та її аналіз і критика на сторінках видання "Киевлянин" у 1900–1914 рр. / Р. В. Гула // Архіви України. - 2013. - № 1. - С. 98-106; Калабська В. До питання формування патріотизму в історико-педагогічній думці другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / В. Калабська // Історико-педагогічний альманах. - 2010. - Вип. 1. - С. 4-10; Кротюк В. А. Сучасні концепції дослідження патріотизму / В. А. Кротюк // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. - 2013. - № 5. - С. 52-58.; Турченко Г.Ф. Національні ідентичності та територіальний патріотизм (на матеріалах Півдня України початку ХХ ст.) / Г. Ф. Турченко // Південний архів. Сер. : Історичні науки. - 2008. - Вип. 28 - 29. - С. 161-170.
3. Кротюк // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. - 2013. - № 5. - С. 52-58.
4. Чикаленко Є. Х. Щоденник (1907–1917) / Є. Х. Чикаленко. — К.: «Темпора», 2011. – 480 с.
5. Чикаленко Є. Х. Щоденник (1918–1919) / Є. Х. Чикаленко. — К.: «Темпора», 2011. – 424 с.
6. Винниченко В. Відродження нації [Електронний ресурс] / В. Винниченко. - Відень. Видавництво "Дзвін". - 1920. - 345 с. - Режим доступу: http://ukrlit.org/faily/avtor/vynnychenko_volodymyr_kyrylovych/vynnychenko-vidrozhennia_natsii.pdf
7. Липинський В. Націоналізм, патріотизм і шовінізм. (Лист до Б. Шемета, писаний у Райхенау, Австрія (12 грудня 1925 р.)) / В. Липинський // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін.-т держави і права ім. В. М. Корецького : Редкол. : Ю. І. Римаренко (від. ред.) та ін. – К. : Довіра : Генеза, 1996. – 942 с.